

MATERIALIA

Sídelní aglomerace v prostoru dnešního Kolína Záchranný výzkum v trase obchvatu města

Radka Šumberová – Drahomíra Malyková –
Jana Vepřeková – Monika Pecinovská

Cílem příspěvku je referovat o výsledcích záchranného výzkumu v trase silničního obchvatu Kolína v letech 2008–2009. V předstihu bylo prozkoumáno několik desítek sídlišť a pohřebišť z pravěku a raného středověku, která dokládají téměř kontinuální využívání zdejší krajiny. Nejvýraznějším výsledkem je zachycení čtyř neolitických rondelů. Zpracování si vyžádá dlouhá léta, již nyní ale lze konstatovat, že v některých obdobích, zejména v neolitu a eneolitu a v době železné, plnilo dotyčné území centrální funkci se stabilním využíváním některých poloh.

střední Čechy – pravěk – neolit – raný středověk – rondel – pohřebiště – Kolín

Settlement agglomerations in today's Kolín area, Central Bohemia. Rescue excavations along the town by-pass road. *The aim of the work is to report on the results of rescue excavations that took place along Kolín's by-pass road between 2008 and 2009. Several dozens of prehistoric and early medieval settlements and burial sites were examined in advance; these demonstrate evidence of the almost continuous utilisation of this landscape. The most striking result is the capturing of four Neolithic rondels. The processing work will require many years, but already now it can be said that in some periods, particularly the Neolithic and Eneolithic and in the Iron Age, the said territory played a central role with the steady utilisation of some locations.*

Central Bohemia – prehistory – Neolithic – Early Middle Ages – rondel – burial ground – Kolín

Výstavba silničního obchvatu Kolína na labském levobřeží narušila z archeologického hlediska jednu z nejfrekventovanějších oblastí České kotliny. Poloha v blízkosti velkého říčního toku, příhodné klimatické i pedologické podmínky úrodné nížiny na levém břehu Labe umožňovaly v této oblasti intenzivní rozvoj osídlení v pravěku i středověku. Díky mimořádně aktivní činnosti regionálních badatelů je tato oblast u nás současně jedním z nejlépe archeologicky poznáných území.

Příprava výzkumu

Trasa obchvatu začíná na okraji první labské terasy nad ohybem Labe k severu. Obloukem se vzdaluje od vodního toku, vystupuje na návrší tvořené výběžky kutnohorského krystalinika a těsně obchází město Kolín při jeho západním a jižním okraji. Překračuje koryta několika vodotečí, existujících i zaniklých, a jižně od města se po osmi kilometrech vrací na okraj první labské terasy (*obr. 1*). První přípravná fáze výzkumu se soustředila na vyhodnocení dostupných archeologických dat ve spolupráci s Regionálním muzeem v Kolíně. Souběžně byl prováděn i nedestruktivní výzkum pomocí povrchové prospekce metodou sběrů, průzkum detektorem kovů na přístupných částech trasy, geofyzikální prospekce magnetometrickou metodou a letecký průzkum. Základem predikce bylo vyhodnocení archivních dat. Rešerše v archivu kolínského muzea zjistila na labském levobřeží v prostoru Kolína celkem 49 poloh se sídlištními, pohřebními i ojedinělými nálezy (*Valentová 2007*), soustředěných do 10 okruhů (*obr. 2*). V blízkém okolí stavby lze mluvit zhruba o 20 známých polohách. Ze tří čtvrtin se jedná o lokality, uváděné již v soupisech F. Dvořáka (*Dvořák 1936; Dvořák – Filip*

1939–1946) či v jeho inventáři. Z toho vyplývá, že dosud známé nálezy byly získány nikoli plošnými výzkumy, ale při drobných terénních aktivitách, kdy nelze stanovit přesnější rozsah archeologické lokality.

Tyto poznatky byly postupně doplňovány nedestruktivním průzkumem. Jako mimořádně efektivní se ukázal především geofyzikální průzkum. Povrchové sběry byly úspěšné zejména v mírně svažitéch terénech, kdy vzhledem k postupující erozi byly orbou opakovaně narušovány horní části objektů. Letecký průzkum nedovolil víc než dokumentaci terénu před zahájením stavby, využity byly ale snímky z archivu a z družic. Propojením výsledků jednotlivých částí přípravné fáze výzkumu bylo vyčleněno 10 zón s velmi pravděpodobným výskytem archeologických situací, které bylo třeba kompletně archeologicky zkoumat v předstihu před zahájením vlastní stavby.

Předpoklady a skutečnost

Vlastní záchranný archeologický výzkum byl zahájen v dubnu 2008 a ukončen v říjnu 2009. Výsledky terénního odkryvu potvrdily předpoklady z první etapy rešerší a povrchových průzkumů v počtu a lokalizaci nalezišť, překonaly je však v rozsahu a intenzitě využívání predikovaných poloh (tab. 1).

Okraj první labské terasy poblíž ústí Pekelského potoka do Labe (plocha I – obr. 3) se z geomorfologického hlediska jevil pro osídlení jako velice perspektivní a i starší nálezy z nedalekých poloh Kolín–Chaloupky, Kolín – Lučební závody a Nová Ves – Ohrada (srov. *Dvořák 1936*, 134–136; *Motyková – Sedláček 1990*, 277, 280; *Rulf 1983*, 82) dokládaly intenzivní využívání prostoru v průběhu pravěku. Zdánlivě se zde ale lokality koncentrovaly blíže labského toku, v řadě případů až do nivy, a ani povrchový a detektorový průzkum v trase stavby nenasvědčoval větší koncentraci archeologických situací. Teprve geofyzikální průzkum těsně před zahájením skryvky ukázal hustou síť objektů a rozsáhlý příkopový útvar. V prostoru budoucí mimoúrovňové křížovatky byly nakonec odkryty části dvou neolitických rondelů a dalších 1500 objektů z období neolitu, eneolitu, doby bronzové, doby železné a raného středověku, včetně pohřebiště únětické kultury (70 hrobů), pohřebiště bylanské kultury (5 hrobů) a raně středověkého pohřebiště (6 hrobů). V jižní části plochy bylo zachyceno zanesené koryto původní vodoteče, směřující k Pekelskému potoku, kde byl již dříve nalezen keramický depot z období latěnu (*Valentová 2003*, 226).

Odkrytí dvou dosud neznámých neolitických rondelů je výsledek poněkud překvapivý vzhledem ke stupni narušení jednoho z nich komunikacemi a inženýrskými sítěmi nejrůznějšího stáří. Uvážíme-li ale, že se pohybujeme v terénu, kde je množství zaniklých labských meandrů a menších přítoků Labe, pak lze pochopit, že tento typ objektu mohl v méně rozsáhlých nebo v líniových stavbách uniknout pozornosti a souvislost početných příkopových útvarů osvětlil teprve plošný výzkum (obr. 4).

Prostor návrší nad rybníkem Peklo (plocha II), oddělený od plochy I příkrým svahem, byl jako archeologicky pozitivní stanoven na základě výsledků povrchových sběrů. Výzkumem byly odkryty ojedinělé objekty bošácké skupiny, kostrové hroby kultury se zvoncovitými poháry (4), část sídliště štítarského stupně knovízské kultury a latěnský kostrový hrob. Z terénní situace je zřejmé, že skryvka zachytila pouze okrajovou část rozsáhlé lokality na návrší nad soutokem Pekelského potoka a bezejmenného, dnes již zaniklého toku, projevujícího se hluboko zahloubeným korytem.

Na strategicky velmi výhodném plochém návrší mezi rybníkem Peklo a obcí Štítary, ze tří stran ohraničeném vodními toky (plocha III – obr. 5), prokázaly pozitivní výsledky nedestruktivního průzkumu velmi intenzivní využívání prostoru v pravěku i raném středověku, současně ale i soustavné narušování objektů orbou. Pod minimální vrstvou ornice byly dochovány výrazné pozůstatky několika sídlišť z eneolitu, doby bronzové, doby železné i raného středověku a ojedinělé hroby únětické kultury. Nálezy z ornice a intruze v objektech navíc ukazují na erozi a orbou zničené komponenty z doby římské a doby stěhování národů. Ohrazení prostoru nebylo doloženo, ačkoliv ho nemůžeme vyloučit mimo zkoumanou plochu.

Prostor na pravém břehu Pekelského potoka (plocha IV – obr. 6), oddělený širokým údolím od plochy III, nebyl přístupný pro předstihový povrchový průzkum a letecké snímky zde zaznamenaly jen trasy zaniklých cest a říčních koryt. Z 15 poloh s archeologickými nálezy, evidovaných na katastru

PLOCHA	POČET OBJEKTŮ	ROZLOHA V HA	KOMPONENTY
I	1946	6,8	LnK, StK, LgK, KNP, badenská, ŘK, UK, bylanská, RS
II	220	1,1	StK, bošácká, KZP, štitarská, La
III	680	1,7	StK, KNP, ŘK, UK, La, Ř, RS
IV	644	3,3	LnK, UK, knovízská, štitarská, La, RS
V	12	11,1	pravěk
VI	559	5,7	KZP, UK, bylanská
VII	282	2,9	StK, UK, štitarská
VIII	579	5,6	LnK, StK, LgK, bylanská, La, Ř, RS
IX	1050	1,8	LnK, KNP, La, Ř, RS
X	129	2,9	LnK, KNP, Ř, NV
celkem	6101	42,9	

Tab. 1. Přehled zkoumaných ploch a komponent.

Tab. 1. Overview of examined surfaces and components.

Štítar, byly dvě poblíž zkoumané trasy (srov. *Dvořák 1936*, 148; *Filip 1956*, 384; *Rybová 1968*, 47–48). Archeologický výzkum prokázal, že lokalita byla využívána od nejstaršího stupně kultury s lineární keramikou a především v pozdní době bronzové, mladší době železné a v raném středověku. Osídlení sahalo až k zaniklé vodoteči, paralelní s Pekelským potokem.

Navazující rovinaté bezvodé území (plocha V) nenaznačovalo ani ve fázi předběžných průzkumů možnost výskytu archeologických lokalit. Nejblíže lokalizované starší nálezy byly známy z okolí nemocnice (*Dvořák 1936*, 92, 106, 135; *Valentová – Tvrđík 2004*, 558) a ze starých kolínských cihelen (viz níže). Západní část tohoto území je možné jako jedinou v rámci obchvatu označit jako archeologicky negativní úsek bez pozitivních archeologických zjištění, východní část pak jako velmi málo archeologicky exponovaný úsek s několika ojedinělými objekty pravěkého stáří a další zaniklou vodotečí.

Na okraji rovinatého terénu směrem k Polepskému potoku (plocha VI) je lokalizováno pohřebiště únětické kultury zkoumané F. Dvořákem (srov. *Dvořák 1926; 1927; 1936*, 39–44; *Moucha 1954*). Oproti původním předpokladům trasa obchvatu pohřebiště nezasáhla, odkryla ale část sídliště únětické kultury, které zde Dvořák předpokládal v podobě „mohutného půlkruhu kolem pohřebiště“ (*Dvořák 1936*, 44), a sídliště ze starší doby železné. Při okraji svahu nad Polepským potokem byla zachycena skupina hrobů kultury se zvoncovitými poháry, které při svém výzkumu zaznamenal i F. Dvořák. Nad rámec jeho zjištění tak přesahují pouze nepočetné sídlištní objekty kultury se zvoncovitými poháry. Výzkum proběhl také v prostoru západně od starých kolínských cihelen s dříve evidovanými nálezy z průběhu celého pravěku i raného středověku (srov. *Dvořák 1936; Hrala 1959*, 23; *Valentová – Tvrđík 2004*, 558–559, aj.). V tomto místě byly ale zaznamenány pouze shluky blíže nedatovaných kúlových jam.

Opačný břeh Polepského potoka (plocha VII – obr. 7) s podobně vhodnými podmínkami pro osídlení byl sice při povrchovém průzkumu označen jako pozitivní, ale nálezy nebyly příliš početné. Starší nálezy se koncentrovaly severněji směrem k soutoku s Labem. Na leteckých snímcích byly identifikovány především stopy po bombardování průmyslové části města v době druhé světové války a vzhledem k recentním narušením a početným inženýrským sítím nebylo přistoupeno ani ke geofyzikálnímu průzkumu. Objev dalšího neolitického rondelu v průběhu výzkumu byl tedy nečekaný, ačkoliv ho doprovázelo i poměrně intenzivní soudobé osídlení a dříve byl narušen jak stavbou železnice, tak silnicí z Kolína do Hlubokého Dolu. Prozkoumáno bylo také několik hrobů únětické kultury a sídlištní objekty z doby bronzové a halštatské, potvrdilo se i narušení plochy krátery po bombách z 2. světové války.

Archeologické situace pokračovaly kontinuálně východním směrem k Nebovidskému potoku. Toto území (plocha VIII) již prostorově souvisí s intenzivním osídlením hrany labské terasy na Kutnohorském předměstí a Štáralce, které je známé z početných starších nálezů (*Dvořák 1936*, 106, 134–135;

Dvořák – Filip 1939–1946, 70–94, 210–211, 219; *Jiráň – Rulf – Valentová 1987*, 105) i novějších výzkumů (Šumberová 2007; Tvrđík 2003; Velínský – Brzobohatá 2008). Nápadná koncentrace archeologických objektů na levém břehu potoka byla patrná i na družicových snímcích. Při geofyzikálním průzkumu byl navíc identifikován i rozměrný liniový objekt. Maximální koncentrace archeologických situací byla výzkumem zjištěna na mírném návrší spojujícím v nadm. výšce 218 m okraj terasy nad Nebovidským potokem s okrajem labské terasy. Rozkládaly se zde sídelní areály z neolitu, eneolitu, halštatu, laténu a z doby římské. Poněkud excentricky bylo návrší obeháno jednoduchým příkopem s minimálně jednou vstupní branou, který je zřejmě možné přiřadit k neolitickým rondelům. Terénní práce zasahovaly až do silně zamokřené nivy Nebovidského potoka, kde výběrová sondáž dovoluje konstatovat využívání nivy v době římské a existenci výrobních objektů v tomto prostoru.

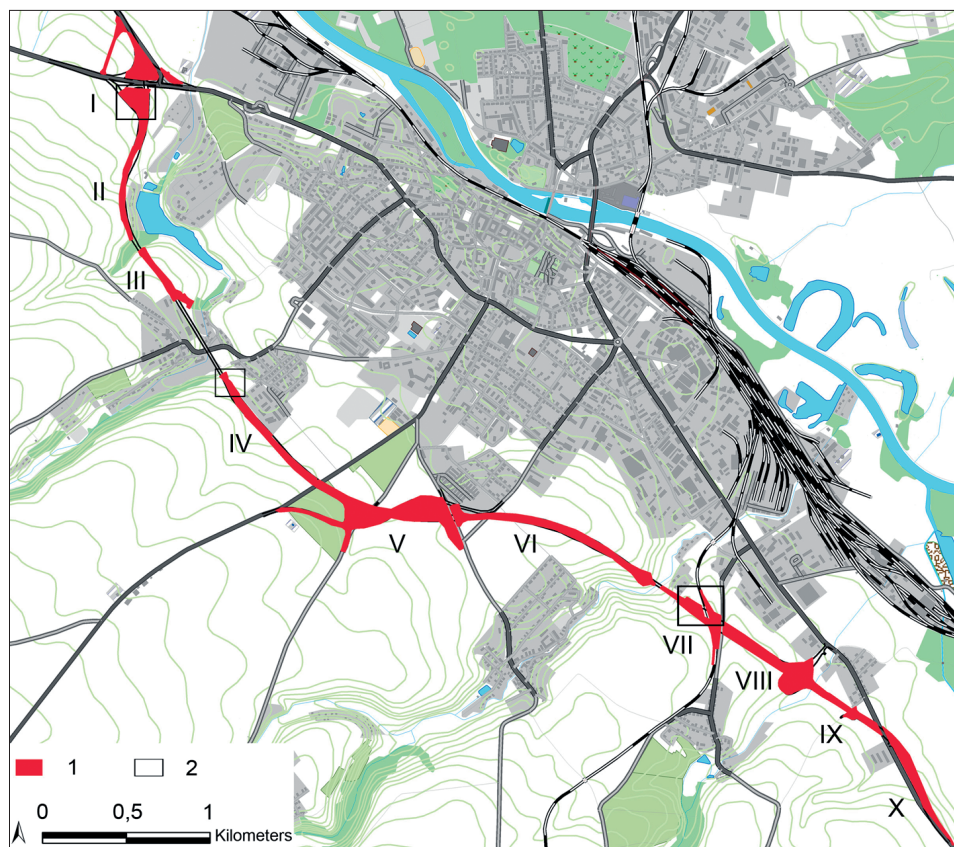
Na pravém břehu Nebovidského potoka (plocha IX – obr. 8) pokračoval v první části zamokřený terén, v rámci kterého bylo patrné písčitou náplavou zanesené paralelní koryto potoka a bažinatý terén soustavně zaplavovaný spodní vodou, vše překryté zřejmě splachovou vrstvou o mocnosti místy až 80 cm. V jižní části plochy se již trasa silnice vrátila na první labskou terasu a podloží zde bylo tvořeno písky a různorodými písčitymi náplavami, znesnadňujícími identifikaci objektů. Podařilo se zachytit části sídelních komponent z období neolitu, eneolitu, mladší doby železné a doby římské a pohřebiště z raného středověku. Nejvýraznější komponentou bylo sídliště kultury s lineární keramikou s téměř dvaceti torzy půdorysů dlouhých domů od nejstaršího po střední stupeň LnK. Období eneolitu je reprezentováno mimo jiné dětským pohřbem v keramické nádobě, výrazná je i římská komponenta s polozemnicemi a železářskými pecemi, zasahující až do nivy potoka.

Závěrečný úsek stavby (plocha X) obnažil plochu na rozhraní prvé a druhé labské terasy, kdy z nadm. výšky 204 m terén prudce vystupuje do nadm. výšky 214 m. Ve spodní části ještě pokračovalo osídlení neolitické a římské, mozaiku poznatků doplňují dva orbou značně poškozené hroby kultury se šňůrovou keramikou. Ve svahu a v horní části plochy byly zaznamenány prozatím blíže nespécifikované objekty z eneolitu. Tomuto období zřejmě náleží i trojice masivních souběžných příkopů, zachycených na hraně druhé terasy a viditelných i na leteckých fotografiích.

Souhrn předběžných výsledků terénní části výzkumu

K paleolitickému a mezolitickému osídlení území dnešního Kolína existuje jen velmi málo dokladů. Pro období neolitu je pramenná základna naopak velmi rozsáhlá a území je považováno za jedno z ohnisek vývoje kultury s lineární keramikou (*Pavlu – Rulf 1996*). Na základě výsledků našeho výzkumu už lze mluvit o neolitické sídelní aglomeraci s rozlohou minimálně 11 km², rozprostřené na okraji labské terasy a březích všech levých přítoků Labe. Jen v rámci výzkumu lze konstatovat sedm areálů s neolitickým osídlením na osmikilometrovém řezu krajinou (obr. 9), které částečně již byly známy, částečně jen předpokládány na principu modelového vývoje osídlení. Kultura s lineární keramikou byla doložena v pěti lokalitách. V prvním případě jde o několik ojedinělých objektů a půdorys jednoho domu v nejsevernější části sledované plochy, na okraji labské terasy, které zřejmě souvisí s areály situovanými dále po toku Labe (Ohrada, Nová Ves I). Ve druhém případě bylo na pravém břehu Pekelského potoka, na mírném svahu obráceném k severu, zkoumáno poměrně rozsáhlé sídliště ze staršího stupně kultury s lineární keramikou, předběžně datované do LnK Ic–I/II a dále využívané minimálně v LnK II. Jde o první tak rozsáhlý soubor na Kolínsku, který umožní i kvantitativní vyhodnocení souboru materiálů a sledování vnitřního vývoje areálu. Menší koncentrace objektů LnK byla zachycena také na pravém břehu Polepského potoka. Rozsáhlé sídliště s téměř dvaceti půdorysy domů zasáhla skrývka na pravém břehu paralelního Nebovidského potoka (obr. 8). Osídlení LnK zde bylo dlouhodobé a velmi intenzivní a pokračovalo až na okraj labské terasy. I zde minimálně jeden půdorys domu náleží do staršího stupně LnK.

Ve čtyřech lokalitách bylo doloženo osídlení kultury s keramikou vypíchanou. Na návrší na levém břehu Pekelského potoka jde o ojedinělé objekty, v dalších lokalitách byla zkoumána rozsáhlá sídliště a rondely. První areál se dvěma rondely je rozložen na okraji první labské terasy nad ústím Pekelského potoka do Labe. Terén je zde mírně svažité k severu a severovýchodu a rondely jsou odděleny depresí – zřejmě zaniklou vodotečí, původně se vlévající do Pekelského potoka. První byl odkryt

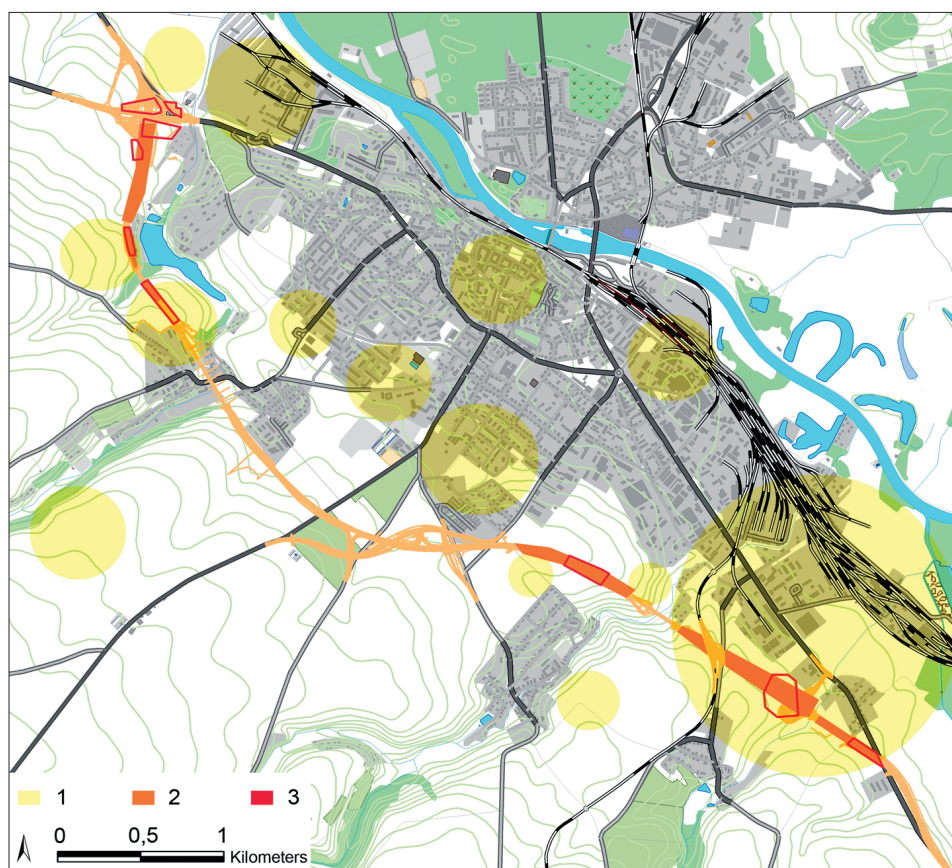

Obr. 1. Trasa obchvatu silnice I/38 mimo Kolín. 1 – zóny archeologického výzkumu, 2 – výřezy vyobrazené na obr. 3, 6, a 7.

Fig. 1. The route of the I/38 by-pass outside of Kolín. 1 – archaeological excavation zones, 2 – highlights depicted on fig. 3, 6, and 7.

recentně silně narušený velký rondel se čtyřmi koncentrickými příkopy a čtyřmi branami. Komunikacemi a inženýrskými sítěmi byl zničen celý vnitřní prostor rondelu, část konstrukce rondelu a pravděpodobně původně existující východní brána. Vnější konstrukce je tvořena čtyřmi koncentrickými příkopy (obr. 10), z nichž čtvrtý, vnější příkop nebyl dokončen. Maximální vnější průměr rondelu je 213 m, vnitřní průměr rondelu, tedy průměr vnitřní hrany prvního příkopu, je ca 147 m. Šířka celé soustavy příkopů je více než 60 m. Brány byly tvořeny klešovitými výběžky příkopů, přičemž severní brána je situována přímo na okraji terasy nad nivou Labe a před vstupem terén již spadá do záplavového území. Počet příkopů řadí kolínský rondel mezi české unikáty, tvar brány s klešovitě vyhnutými rameny všech příkopů je pak častější na Slovensku (Svodín: *Němejcová-Pavúková 1995*; Bajtava: *Kuzma 2005*).

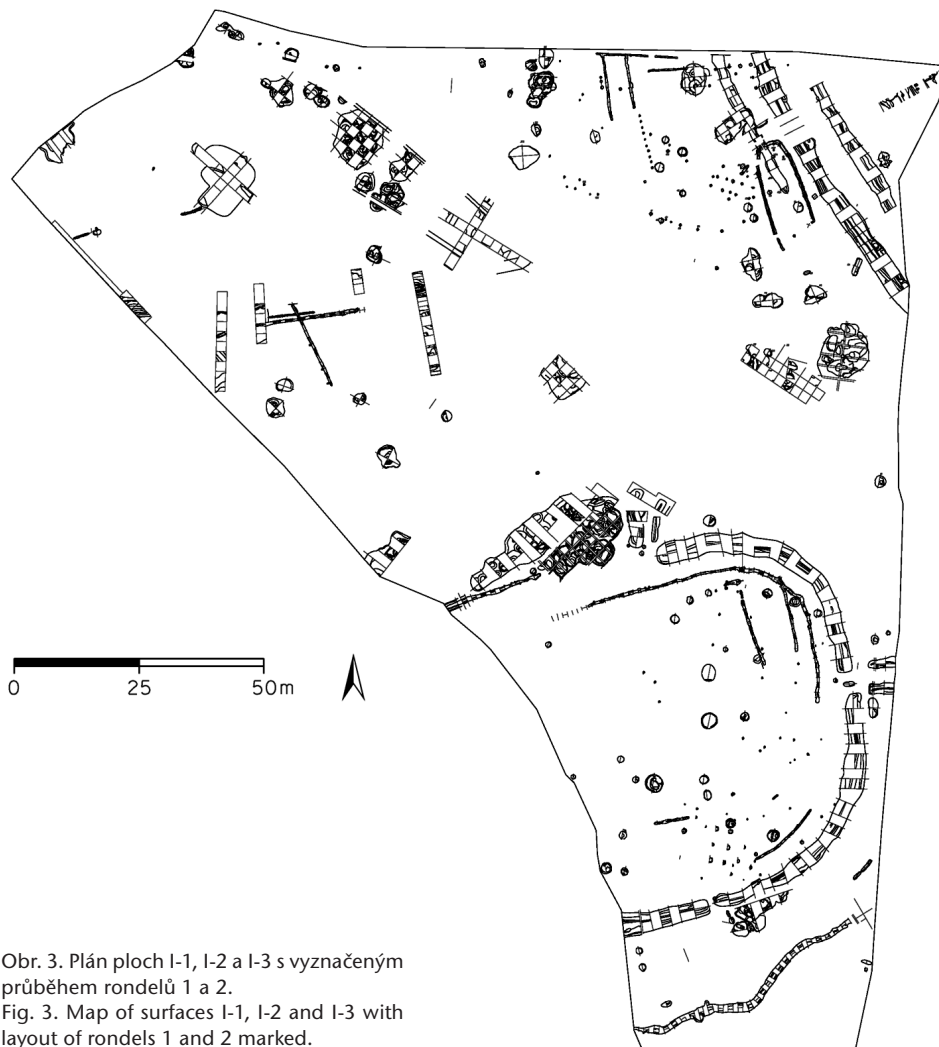
Jižně od rondelu 1, za mírnou terénní depresí, byl zkoumán další rondel (obr. 11). Skrývkou byl odkrytý zhruba ze čtyř pětín, zbývající část se podařilo zachytit geofyzikálním průzkumem. Rondel nemá striktně kruhový tvar, spíše by se dalo mluvit o oválu s rozměry 82 x 74 m. Je tvořen jedním příkopem, vnitřní palisádou, ohraničující prostor o průměru zhruba 60 m, a je možné uvažovat i o vnější palisádě. Příkop byl přerušen čtyřmi branami s neobvyklou konstrukcí, kdy vlastní příkop byl

Obr. 2. Pozitivní výsledky přípravné fáze výzkumu. 1 – archivní rešerše, 2 – sběry, 3 – geofyzikální průzkum.
Fig. 2. Positive results of the excavation preparation phase. 1 – archive research, 2 – field survey collections, 3 – geophysical survey.

pouze přerušena a kolmo k němu byly v odstupe vyhloubeny dva žlaby o stejném profilu i hloubce, ohraničující vstupní šíji, která se vně nálevkovitě rozevírala. Tato konstrukce nebyla prozatím u jiných rondelů pozorována (Řídký 2008), zde byla shodně sledována u severní a východní brány, na jižní straně byla pouze úzká branka vzniklá prostým přerušením příkopů. Západní brána pak má na geofyzikálním plánu obdobný tvar jako severní a východní, ale žlaby se stáčíjí do oblouku. Vnitřní palisáda byla vzhledem k erozi zachována jen torzovitě v podobě mělkého žlábků, přesto můžeme konstatovat, že nebyla přerušena v místě přerušeni příkopu. Pokud nebudeme předpokládat jinou stavební fázi, dalo by se uvažovat o určitém ztížení průchodu i průhledu do vnitřního prostoru. Celá konstrukce, bereme-li v úvahu i vnější palisádu, byla široká 20 m. Svými rozměry náleží rondel do střední velikostní skupiny (Podborský 1988, 246), do typové skupiny dle konstrukce brány (Řídký 2008, obr. 28) jej nelze zařadit.

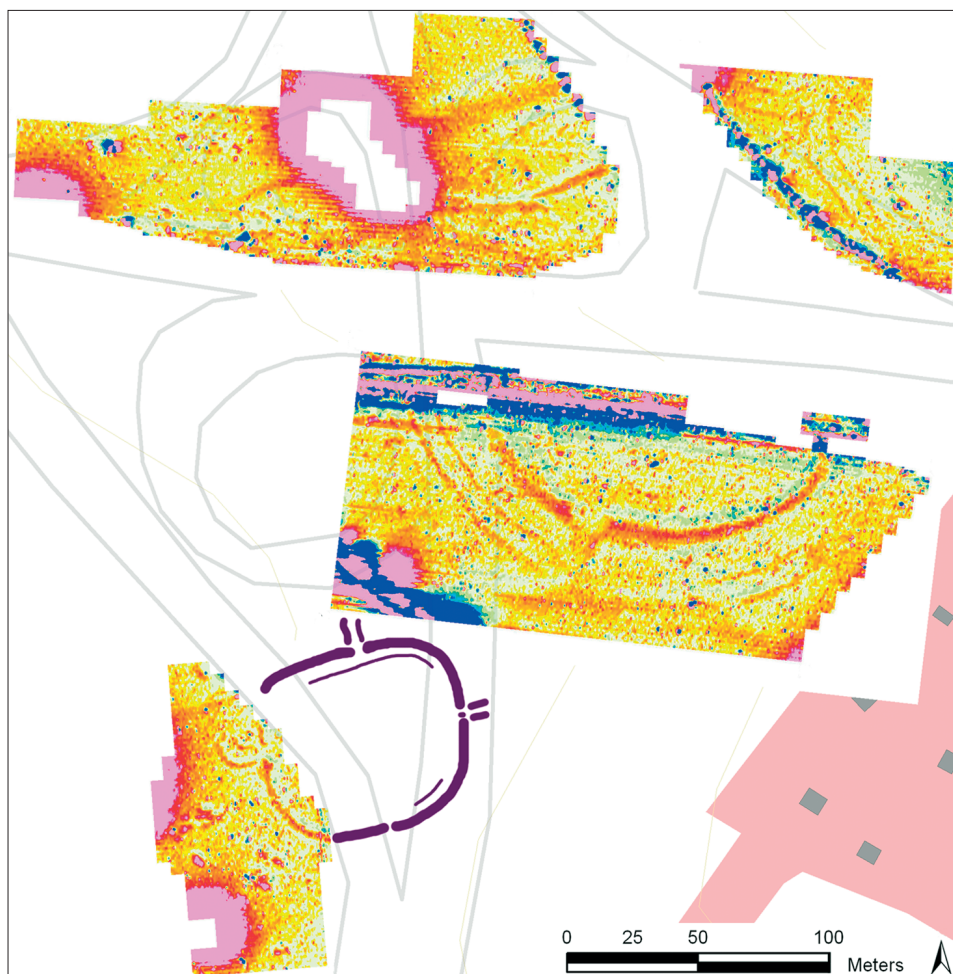
Třetí zachycený rondel byl zjištěn na 6. km obchvatu, vzdušnou čarou asi 4,5 km od předchozích, opět na místě, kde je labská terasa přerušena zářezem toku II. řádu, tentokrát Polepským potokem. Situovaný je na mírném svahu obráceném k severu až severovýchodu. Rondel je tvořený jedním příkopem o šířce 3 m a hloubce až 3,5 m a vnitřní palisádou. Výzkumem odkrytá západní brána má

Obr. 3. Plán ploch I-1, I-2 a I-3 s vyznačeným průběhem rondelů 1 a 2.
 Fig. 3. Map of surfaces I-1, I-2 and I-3 with layout of rondels 1 and 2 marked.

podobnou konstrukci jako brány druhého rondelu, severní a jižní brána byly zničené při stavbě železnice a silnice z Kolína do Hlubokého Dolu. Východní brána byla zachycena geofyzikou a opět je patrná v podobě kolmých nenapojených žlabů. Vnější průměr rondelu je 75 m (střední velikostní skupina), prostor ohraničený vnitřní palisádou má průměr asi 50 m. Čtvrtý rondel je položen na poměrně výrazném svahu nad sousedním Nebovidským potokem ve vzdálenosti necelých 500 m. Stopy vnitřních palisád nebyly zachyceny, problematické je i položení bran. Jeho průměr přesahuje 260 m, čímž se stává největším zkoumaným rondelem v Evropě. Na Slovensku ale zřejmě existovaly i větší objekty, jako je např. leteckou prospekci a geofyzikálně dokumentovaný objekt v lokalitě Hosťovce s průměrem až 300 m (Kuzma 2005, 195).

Ze spektra běžných sídlištních objektů v okolí rondelů se vymykají domy se základovými žlaby podkovovitého půdorysu s anty, zkoumány byly i klasické kúlové dlouhé domy. Z prostoru rondelů 1 a 2 evidujeme doklady pohřbívání. Ve třech případech jsou lidské pozůstatky uloženy do částečně již zanesených příkopů, v jednom případě je pohřeb v mělkém žlabu přiléhajícím k příkopu a jednou byly

Obr. 4. Výsledky geofyzikálního měření v prostoru rondelů 1 a 2 (R. Křivánek, M. Končelová).
 Fig. 4. Geophysical measurement results in area of rondels 1 and 2.

zjištěny pozůstatky malého dítěte ve výplni zásobní jámy uvnitř rondelu. V prostoru mezi příkopy rondelu 1 bylo zachyceno torzo žárového hrobu, další byl zjištěn severozápadně od konstrukce rondelu (podrobněji *Šumberová v tisku*).

K časovému zařazení objektů lze uvést několik předběžných úvah. Z rondelu 1 je k dispozici materiál ze všech příkopů. Na nálezy nejbohatší je střední část výplně třetího příkopu, kde je patrné, že nálezy spadají do příkopu po vnější stěně, tedy z prostoru vně rondelu. Keramický materiál lze řadit do průběhu fáze StK IV s přesahem do StK V. Do stejného období náleží zřejmě většina sídlištních objektů vně rondelu. Evidovány jsou také zlomky malované keramiky MMK I jak z rondelu, tak ze sídlištních objektů. Superpozice je zaznamenána pouze v případě čtvrtého, nedokončeného příkopu, který překrývá jedno ze soujání i půdorys domu se základovým žlabem. Lze tedy konstatovat, že poslední fáze výstavby rondelu nastala v době zaplnění některých sídlištních objektů. Vzhledem k doloženým opakovaným obnovováním příkopů předpokládáme relativně dlouhou dobu trvání

Obr. 5. Polykulturní sídliště na ploše III (foto M. Gojda).

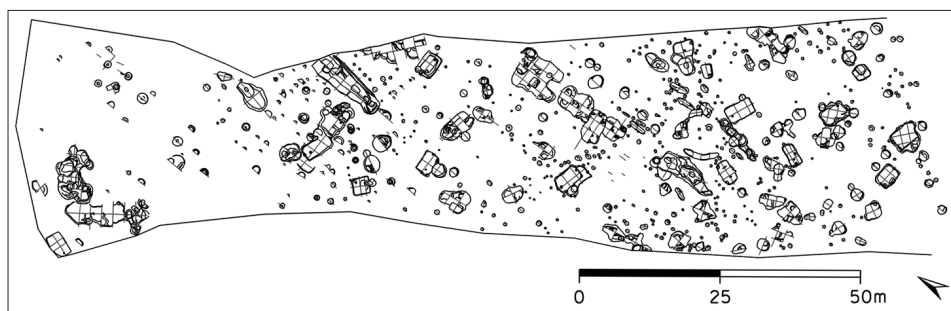
Fig. 5. Polycultural settlement on surface III.

rondelu. Podstatným úkolem dalšího studia je časové zařazení podkovovitých půdorysů domů se základovými žlaby, které jsou v českém prostředí bez analogií a předpokládáme, že zde zastupují poslední fázi neolitického osídlení.

V případě rondelu 2 je k dispozici materiál z příkopu i z objektů uvnitř a vně rondelu, přičemž zásobní jámy uvnitř rondelu obsahují velmi početné kolekce nálezů. Z předběžných hodnocení materiálu prozatím nevyplývá jednoznačně chronologická současnost objektů a rondelu. Podobně výjimečně nálezově bohaté objekty byly zjištěny například uvnitř rondelu Kammeg, kde jsou dávány do souvislosti s dobou funkce rondelu (Doneus 2001), zásobní jáma s lengyelským materiálem je zaznamenaná i uprostřed rondelu v Holohlavech, její vztah k rondelu ovšem není jednoznačný (Kalferst – Vávra 1998). My můžeme prozatím pouze konstatovat, že z vrstev v příkopu i z výplní zásobních jam máme k dispozici materiál z období StK IVb a StK V a nejpozději v mladším lengyelském období již byl příkop rondelu 2 částečně zanesený a byl do něj zapuštěn hrob. Protože však zaplňování spodních vrstev příkopu probíhá dle údajů z jiných lokalit i dle našich zkušeností (z několikaměsíčního výzkumu) velmi rychle, nemusí být odstup mezi koncem užívání, a tedy i čištění příkopů, a momentem uložení pohřbu, příliš velký. K materiálu z rondelů 3 a 4 máme prozatím k dispozici méně údajů, předběžné datování keramiky z výplně příkopů i sídlištních jam odpovídá stupni StK IV–V, v případě sídliště nevyklučujeme ani starší dataci.

Z uvedených skutečností vyplývá, že v tuto chvíli nemůžeme posoudit vzájemný vztah rondelů ani jejich vazbu k sídlištním objektům, což je důležitým úkolem budoucích analýz. Jednoznačně však přítomnost čtyř rondelů na tak malé ploše ukazuje na mimořádnou intenzitu využívání této oblasti a vezmeme-li v úvahu i nedaleké rondely u Bylan (Pavlů – Rulf – Zápotocká 1995) a u Poděbrad (Řídký 2008, 24), pak zde získáváme zcela nový obraz využívání krajiny v mladší fázi neolitu.

Ačkoliv archeologické kultury období eneolitu jsou v celé trase obchvatu zastoupeny hojně, prozatím nejsme schopni říci, zda alespoň v některých areálech pokračovalo osídlení kontinuálně. Lze

Obr. 6. Plán plochy IV-1 a IV-2 s polykulturním sídlištěm.
Fig. 6. Map of surfaces IV-1 and IV-2 with polycultural settlement.

Obr. 7. Plán plochy VII s vyznačeným průběhem rondelu 3.
Fig. 7. Map of surface VII with layout of rondel 3 marked.

to předpokládat na ploše I, kde je výzkumem doložena neolitická sekvence až do období lengyelu a eneolitická k řivnáčské kultuře, starší nálezy v těsné blízkosti pak vyplňují mezeru v období jordanovské kultury a kultury se šňůrovou keramikou. Hroby kultury zvoncovitých pohárů byly zkoumány na nedalekém návrší na ploše II. O něco kratší sekvenci je pak možno sledovat ještě na ploše VIII na návrší nad Nebovidským potokem. Celkem je evidováno 15 eneolitických komponent, z toho sedm areálů sídlištních a pět poloh s hroby. Převažuje osídlení kultury s nálevkovitými poháry, zaznamenané minimálně ve čtyřech lokalitách. Z pohřebních nálezů předběžně kultuře nálevkovitých pohárů přiřazujeme ojedinělý hrob na ploše I a pohřeb dítěte v nádobě na ploše IX na pravém břehu Nebovidského potoka. Na ploše I, na okraji první labské terasy, bylo prozkoumáno i několik objektů badenské kultury. Převážně se jednalo o nálezově velmi bohaté sídlištní jámy klasické fáze. Na výšině nad Pekelským rybníkem, ve vzdálenosti asi 1 km od sídliště badenské kultury, byly zachyceny sídlištní jámy bošácké skupiny, které jsou prvními objekty této skupiny ve středních Čechách a nejzápaději položenou lokalitou vůbec (srov. *Vokolek – Zápotocký 1990; Kalferst – Prostrředník 1998*). Poměrně

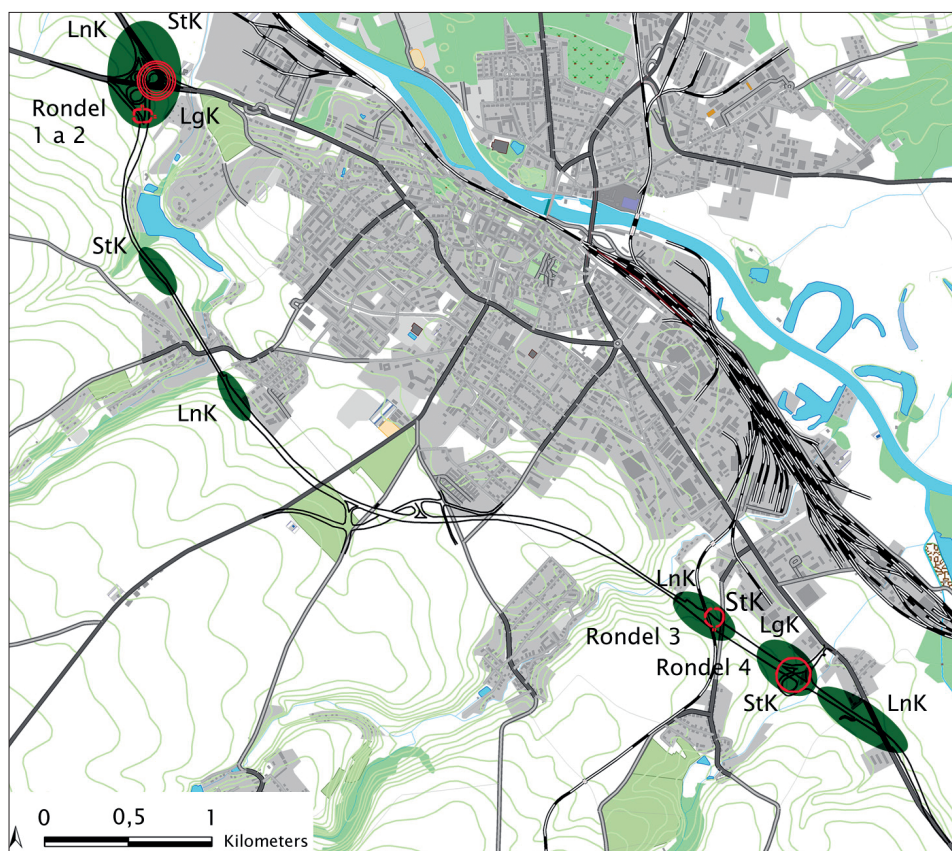
Obr. 8. Neolitické sídliště na ploše IX (foto M. Gojda).

Fig. 8. Neolithic settlement on surface IX.

výrazně je v nálezovém souboru zastoupena řivnáčská kultura několika typickými polozemnicemi. Staršímu nebo střednímu eneolitu by měly náležet i orbou porušené kamenné skříňky na ploše I-9 a IX-1. Mladší eneolit reprezentují dvě pohřebiště kultury se zvoncovitými poháry. První skupina se čtyřmi hroby byla umístěna na výšině nad Pekelským rybníkem, druhé pohřebiště bylo identifikováno na hraně terasy nad Polepským potokem v návaznosti na prostor zkoumaný již *F. Dvořákem (1936; Hájek 1968, 85–86)*. Skrývkou bylo odkryto sedm hrobů s poměrně špatně zachovanými skelety, nedaleko skupiny hrobů byl zachycen minimálně jeden sídlištní objekt kultury zvoncovitých pohárů. Spektrum eneolitických nálezů doplňují dva hroby kultury se šňurovou keramikou, zaznamenané v místech, kde se trasa obchvatu vrací na první labskou terasu. Hroby byly zahloubeny do písčitých náplav, pod tenkou vrstvou ornice byly značně poškozeny a zachovala se pouze torza keramických nádob.

Vzhledem k umístění obchvatu a ke křížení trasy se známými polohami Štítary a Polepy bylo možno očekávat velmi intenzivní doklady osídlení i v době bronzové. Zkoumáno bylo pět poloh se sídlišti a čtyři polohy s hroby. Nejnápadnější je pohřebiště únětické kultury se 70 hroby na ploše I (*obr. 12*). Zkoumány zde byly jak jednoduché hroby, tak hroby se skříňkou, pohřby v zásobních jamách a vícečetné pohřby. Řada hrobů nesla stopy sekundárních zásahů. Úvahy o časovém rozpětí pohřebiště jsou prozatím předčasné, mezi keramickými milodary ale byly relativně časté klasické koflíčky. Ojedinelé únětické hroby nebo menší skupinky byly zachyceny ještě na plochách III a VII.

Střední doba bronzová je zastoupena jen velmi nevýrazně, pravděpodobně jednu sídlištní jámu z plochy I bude možno přiřadit závěrečné fázi mohylové kultury, do stejného období náleží bronzová sekerka s lalokovitým schůdkem nalezená při skrývce ornice na ploše II. Podobně slabě se projevuje mladší doba bronzová ojedinelými objekty knovízské kultury na pravém břehu Pekelského potoka. V případě střední doby bronzové odpovídá nízké zastoupení nálezů situaci v této části středních Čech, kde se, s výjimkou lokalit Velim–Skalka a Čáslav – Na Skále, setkáváme spíše s ojedinelými nálezy. U lužické kultury pak absenci sídlišť považujeme zatím za náhodnou, pohřebiště byla v intenzivně

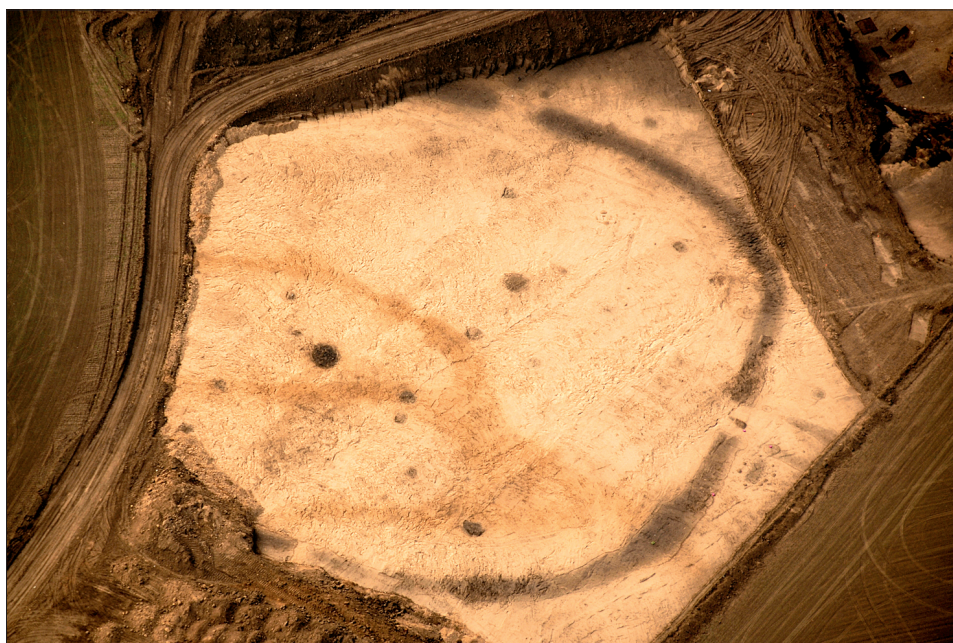
Obr. 9. Neolitické komponenty a rondely v trase obchvatu Kolína.
 Fig. 9. Neolithic components and rondels along Kolín by-pass route.

obdělávané krajině již nejspíš zcela zničena, když jejich „nelítostný osud“ konstatuje již *F. Dvořák* (1936, 51) v 30. letech 20. století. Podstatně více dokladů osídlení zůstalo z období štítarského stupně knovízské kultury, který v poloze nedaleko eponymní lokality reprezentují sídlištní jámy s několika pohyzenými dětskými skelety se stopami postmortálních zásahů. Objekty štítarského stupně jsou zaznamenány i na opačném břehu Pekelského potoka a na pravém břehu Polepského potoka.

Starší dobu železnou zastupují čtyři sídlištní polohy, ale zpravidla v jiných areálech, než byla zachycena sídliště štítarská, a jedno pohřebiště bylanské kultury. Na severním okraji obchvatu byla zkoumána dvě oddělená sídliště. První se rozkládalo na okraji labské terasy a bylo tvořeno několika jámami a dvěma rozměrnými polozemnicemi. Další sídliště bylo vzdálené asi 800 m a leželo na břehu Pekelského potoka, částečně překryté nivou, resp. zaneseným korytem bezejmenného vodního toku. Pohřebiště, z něhož bylo odkryto pět relativně dobře vybavených hrobů, bylo umístěno mezi zmíněnými sídlišti na okraji nivy nad soutokem Labe s Pekelským potokem. Tři hroby byly ve vzájemné blízkosti, další pak asi 150 m jižně, resp. 100 m západně od této skupiny. Jeden z hrobů měl původně kamennou konstrukci a ve výbavě obsahoval kromě desítek nádob i železný meč s bronzovým nákončím pochvy. Na okraji terasy nad Polepským potokem se rozkládal areál, který lze interpretovat jako ohrazený dvorec. Je reprezentován jednak ojedinělým půdorysem čtvercového domu se základovým

Obr. 10. Vnější příkop rondelu 1.
Fig. 10. The outer ditch of rondel 1.

Obr. 11. Rondel 2 po skryvce (foto M. Gojda).
Fig. 11. Rondel 2 after removal of soil.

Obr. 12. Plocha I-7 s polykulturním sídlištěm a pohřebišťem únětické kultury (foto M. Gojda).
 Fig. 12. Surface I-7 with polycultural settlement and Únětice culture burial ground.

žlabem a čtyřmi trojicemi kúlů uvnitř (obr. 13), zatím známým jen ze Straškova (okr. Litoměřice) z letecké prospekce (Gojda – John 2009), a třemi obdobnými domy, ovšem bez základového žlabu. Součástí areálu, ohrazeného palisádou, byly i zemnice a zásobní jámy. Méně výrazné stopy osídlení z tohoto období byly zachyceny v prostoru mezi Polepským a Nebovidským potokem.

Dobu laténskou reprezentují čtyři sídlištní polohy a jediný kostrový hrob z LT C1. Muž pohřbený v natažené poloze na okraji návrší nad Pekelským potokem byl vybaven masivní železnou sponou. V polykulturní lokalitě u Štítar, ze tří stran ohraničené potokem, bylo položeno rozsáhlé laténské sídliště. Zastavěná plocha zde mohla činit až 9 ha, ale její skutečný rozsah bude ještě sledován geofyzikálním průzkumem. Předběžné datování lze provést jen podle výběru kovového inventáře, jehož část jasně ukazuje na velmi mladé časové řazení lokality (kolečko s loukotěmi, pinzety, řetízek, stříbrná mince s koníčkem atd.). Prozatím můžeme konstatovat, že poloha byla využívána minimálně ve dvou fázích, alespoň jedna velká zemnice se zázemím náleží dle předběžných zjištění do stupně LT B.

Další sídliště bylo umístěné na svahu nad druhým břehem Pekelského potoka. Nejvýraznějšími objekty byly zahlobené chaty typického obdélníkovitého půdorysu s plochou nejčastěji kolem 20 m² a základními konstrukčními prvky. Téměř ve všech chatách byla výrazná malá zahlobená kruhová ohniště s propálenými stěnami. Spektrum objektů doplňují zásobní jámy typických tvarů a destrukce pecí. Zastoupena je jak jednoduchá kruhová pec, tak dvouprostorová pec s kamenným obložení ústí a destruovanými rošty. Také toto sídliště bylo minimálně dvoufázové a spolu s dalšími třemi již méně výraznými lokalitami doplňuje enormně hustou síť osídlení levobřežního Labe u jeho ohybu k severu, zejména v pozdním latěnu.

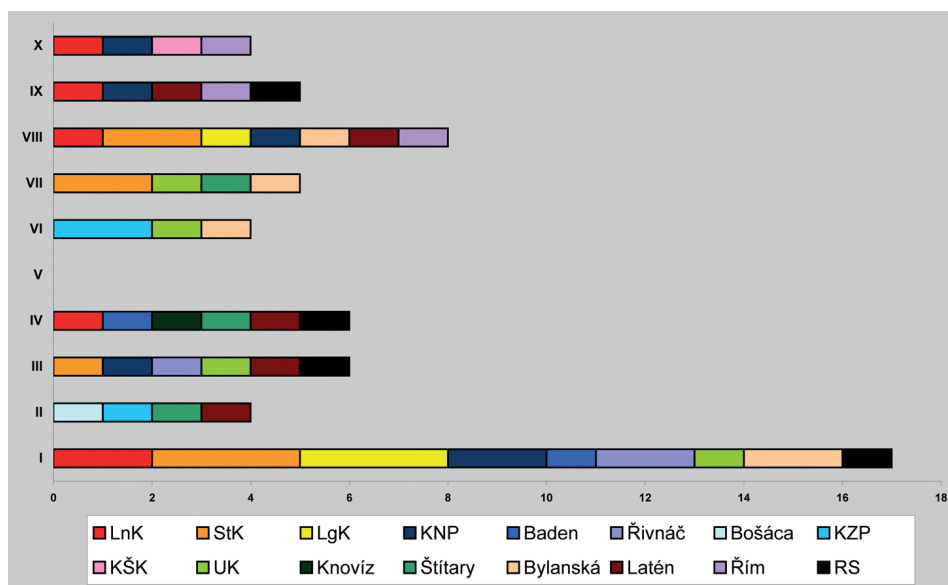
V době římské zřejmě byly polohy pro sídlení a zejména výrobu vybírány s důrazem na odlišné aspekty. Jak nepočtené starší nálezy, tak tři nově zjištěné sídlištní polohy jsou koncentrovány jižně od města a zpravidla v nivě. Pouze zemnice na návrší nad levým břehem Nebovidského potoka se

Obr. 13. Půdorys domu z doby halštatské na ploše VI.
Fig. 13. Ground plan of Hallstatt period structure on surface VI.

tomuto tvrzení vymykají, ale k nim přilehlý výrobní okrsek se již nacházel v silně zamokřené nivě potoka. Na druhém břehu, také v nivě, byly identifikovány zemnice a železářské pece. K datování lze zatím říci, že je zastoupen starší i mladší stupeň doby římské. Další sídliště s jen zcela mírně zahloubenými chatami okrouhlého tvaru bylo situováno na okraji labské terasy a zde předpokládáme časové zařazení do pozdní doby římské. K období stěhování národů snad bude možné přiřadit některé nálezy z povrchového a detektorového průzkumu plochy III, ze které pochází i ojedinělý nález římské spony. Může se jednat o poslední doklady orbou zničených žárových pohřebišť.

Ranému středověku náleží dvě sídlištní polohy a dvě pohřebišť. Na vyvýšené poloze na levém břehu Pekelského potoka byla odkryta část osady. Osídlení se přimykalo těsně k západní hraně návrší. Byly prozkoumány tři jednoprostorové mělce zahloubené polozemnice téměř čtvercového půdorysu s pozůstatky kamenných pecí umístěných vždy v severozápadním rohu stavby. Nejlépe dochovaná pec byla vybudována z větších bloků kamene postavených na užší stranu, které lemovaly obdélníkový prostor topeniště. V jednom případě byla v okolí pece nalezena i do podlahy polozemnice zapuštěná nádoba. V prostoru zkoumané části osady bylo objeveno také několik obilnic dosahujících od povrchu skrývky hloubky více než dva metry. Některé z nich obsahovaly kromě zlomků keramiky a zvířecích kostí také části rotačních mlýnů na obilí. Osada svým charakterem odpovídá zemědělskému osídlení a časově spadá do starohradištního období. Další osada ze stejného období ležela i na protějším břehu potoka. Na svahu obráceném k severu byla zjištěna značná koncentrace zásobních jam a zřejmě i polozemnice, ale především chlebová pec s hliněnou klenbou a kamenným ostěním. Keramické nálezy z předpeční jámy umožňují časové řazení do kultury pražského typu, zlomek bronzové záušnice pak navozuje úvahy o kontaktech s balkánským prostředím. Doba trvání slovanského osídlení je

Obr. 14. Zastoupení archeologických komponent v zónách výzkumu.

Fig. 14. Representation of archaeological components in excavation zones.

prozatím nejistá, na přetrvávání sídliště do pozdějších fází by bylo možno usuzovat dle povrchového nálezu stříbrné mince z doby vlády Soběslava II., ta ale nemusí souviset přímo se sídlištěm.

Části pohřebišť byly zachyceny na obou koncích obchvatu, tedy vždy při okraji první labské terasy. Na ploše I byla prozkoumána skupina šesti kostrových hrobů, vzhledem k jejich umístění je třeba předpokládat zničení části pohřebiště již původní silnicí z Kolína do Nové Vsi, pokračování je možno očekávat západně od zkoumané plochy. Jediný zřejmě žárový hrob byl zjištěn v prostoru, kde byl terén výrazně snížen v souvislosti s výstavbou silnice v 60. letech a zachovala se pouze část keramické nádoby a vědérka. Ostatní hroby byly i přes terénní úpravy zachovány poměrně dobře. U některých z nich byly dobře patrné obrysy rakví, zejména se výrazně projevovaly u mužského hrobu vybaveného vědýrkem, nožem a sekerou. Na ploše IX, na jižním okraji obchvatu, ve vzdálenosti asi 800 m od známého pohřebiště (Kablo Kolín – Dvořák 1936, 106; Hrala 1985, 48; Valentová – Tvrdlík 2004, 561), bylo zkoumáno 12 hrobů, včetně jednoho dvojhrobu s kůlovou konstrukcí v rozích. Ženské hroby obsahovaly kolekci skleněných a jantarových korálů různých typů. Relativně často se ve výbavě objevovaly i keramické nádoby. Ani zde nelze předpokládat zachycení celého pohřebiště, které může pokračovat západním i východním směrem od trasy obchvatu.

Rané středověkými nálezy historie využívání tohoto výseku krajiny pro sídlení a pohřbívání končí. Minimálně od 11. stol. se sídlní aktivity koncentrují v několika osadách mimo sledovaný prostor, blíže k Labi nebo předpokládanému centru na chrámovém návrší, kam bylo ve 13. stol. situováno i královské město.

Závěr

Koncentrace intenzivně využívaných polykulturních lokalit v trase obchvatu potvrzuje sídlní a komunikační význam celého prostoru levobřeží Labe nad jeho ohybem k severu. Vzhledem k rozsahu terénních prací v rámci 8 km dlouhého řezu krajinou bylo možno některé lokality prozkoumat kompletně, a lze tak sledovat celkovou podobu osad, proměny sídlního areálu a rozdílů ve využívání jednotlivých poloh. Pro období od počátků neolitu do 10. stol. bylo v trase obchvatu identifikováno

celkem 54 komponent (*obr. 14*). Území, které prstencovitě obepíná návrší u ohybu Labe k severu, bychom prostorově mohli označit jako okrajovou část sídelní aglomerace s oscilující hustotou osídlení. Lze ale oprávněně předpokládat, že v některých obdobích, zejména v neolitu a eneolitu a později v době železné, plnilo centrální funkci s kontinuálním využíváním některých poloh.

Poznatky získané archeologickým výzkumem silničního obchvatu Kolína poskytují podklady pro řešení mnoha otázek spojených především s proměnou sídelní strategie a dynamikou osídlení v období 5500 př. n. l. – 1000 n. l. Objev neolitických polyfunkčních areálů s rondely umožňuje studium jejich vzájemného vztahu, relací k okolním sídelním a pohřebním komponentám a jejich postavení v rámci neolitické sídelní struktury regionu. Archeologické nálezy otvírají také možnost sledovat vývoj eneolitických kulturních skupin od počátků eneolitu až k eneolitu mladšímu. Pohřební komponenty zejména z období únětické kultury mohou významně přispět k řešení relativní i absolutní chronologie a poskytují množství materiálu pro antropologické analýzy a archeogenetiku. Zároveň bude možné podrobně sledovat mj. i halštatský dvorec s neobvyklým typem domů, systém využívání lokalit v průběhu latěnu, vývoj osídlení v rámci doby římské a ekonomickou funkci raně středověkých osad.

Za pomoc s přípravou grafických podkladů děkujeme Markétě Končelové.

Prameny a literatura

- Doneus, M. 2001:* Die Keramik der mittelneolitischen Kreisgrabenanlage von Kamegg, Niederösterreich. Ein Beitrag zur Chronologie der Stufe MOG I der Lengyel-Kultur. Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Akademie der Wissenschaften 46, Wien.
- Dvořák, F. 1926:* Pohřebiště únětické kultury v Polepech u Kolína. Památky archeologické 35, 22–44.
- 1927: Nálezy únětické kultury na Kolínsku. Památky archeologické 35, 353–370, tab. 89–94.
- 1936: Pravěk Kolínska a Kouřimska. Kolín.
- Dvořák, F. – Filip, J. 1939–1946:* Slovanské nálezy na Kolínsku. Památky archeologické Nová řada 9–16, 70–94.
- Filip, J. 1956:* Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Gojda, M. – John, J. 2009:* Dálkový archeologický průzkum starého sídelního území Čech. Konfrontace výsledků letecké prospekce a analýzy družicových dat. Archeologické rozhledy 61, 467–492.
- Hájek, L. 1968:* Kultura zvoncovitých pohárů v Čechách. Praha.
- Hrala, J. 1959:* Několik nálezů z Kolínska. Archeologické rozhledy 11, 21–25.
- 1985: Hánín – hradiště libického zázemí a kolínská aglomerace. Sborník Národního muzea – řada A-Historie 39, 45–50.
- Jiráň, L. – Rulf, J. – Valentová, J. 1987:* Pohled do pravěkého a slovanského osídlení Kolínska. Památky archeologické 78, 67–133.
- Kalferst, J. – Prostředník, J. 1998:* Nové nálezy bošácké skupiny ve východních Čechách. Archeologické rozhledy 50, 586–599.
- Kalferst, J. – Vávra, M. 1998:* Neolitický příkop v Holohlavech, okr. Hradec Králové. In: I. Kuzma ed., Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, Turnov – Hradec Králové, 75–83.
- Kuzma, I. 2005:* Kruhové priekopové útvary na Slovensku – aktuálny stav. In: I. Chebeň – I. Kuzma edd., Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2004, Nitra, 185–220.
- Motýková, K. – Sedláček, Z. 1990:* Osídlení ze starší doby římské v Kolíně – Radovesnicích I. Archeologické rozhledy 42, 270–283.
- Moucha, V. 1954:* Rozbor únětického pohřebiště v Polepech u Kolína. Archeologické rozhledy 6, 502–503, 523–536, 566–567, 573–574.
- Němejcová-Pavůvková, V. 1995:* Svodín, Band I. Zwei Kreisgrabenanlagen der Lengyel-Kultur. Bratislava.
- 1997: Kreisgrabenanlage der Lengyel Kultur in Ružindol-Borová. Bratislava.
- Pavlu, I. – Rulf, J. 1996:* Nejstarší zemědělské osídlení na Kolínsku. Práce muzea v Kolíně – řada společenskovední VI, 121–169.
- Pavlu, I. – Rulf, J. – Zápotocká, M. 1995:* Bylany Rondel. Model of the Neolithic site. In: Památky archeologické – Suppl. 3, Praha, 7–123.

- Podborský, V. 1988: Těšetice-Kyjovice 4. Rondel osady s moravskou malovanou keramikou. Brno.
- Rulf, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu. *Památky archeologické* 74, 35–95.
- 1996: Problematika pohřbů na sídlištích v českomoravském pravěku. *Študijské zvesti Archeologického ústavu SAV* 32, 115–124.
- Rybová, A. 1968: Laténská sídliště ve východních Čechách a přilehlé oblasti středočeské. *Katalog. Fontes Musei Reginaehradecensis – Supplementum III. Hradec Králové.*
- Rybová, A. – Motyková, K. 1983: Der Eisendepotfund der Laténezeit von Kolín. *Památky archeologické* 74, 96–174.
- Řídký, J. 2008: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Ms. disert. práce, FF UK Praha.
- Šumberová, R. 2007: Kolín, okr. Kolín – záchranný výzkum v areálu firmy KOPOS. *Nálezová zpráva. Ms. depon. in archiv ARÚ AV ČR Praha, č.j. 11231/2007.*
- v tisku: Neolitické rondely a hroby v trase obchvatu silnice I/38 mimo Kolín. *Předběžná informace o průběhu výzkumu. Sborník příspěvků z 27. konference Otázky neolitu a eneolitu našich zemí, Vranov nad Dyjí* 29. 9. – 3. 10. 2008.
- Tvrdlík, R. 2003: Kolín, okr. Kolín. In: *Výzkumy v Čechách 2001, Praha, 105–106.*
- Valentová, J. 2003: K osídlení levobřeží ohybu Labe u Kolína v době laténské. *Pravěk NŘ* 12, 209–228.
- 2007: Silniční obchvat Kolína. *Expertní zpráva pro ARÚ AV ČR Praha. Ms.*
- Valentová, J. – Tvrdlík, R. 2004: Předlokační osídlení Kolína. *Archeologie ve středních Čechách* 8, 547–583.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 1990: Východní Čechy ve středním eneolitu (otázka zásahu bošácké skupiny). *Památky archeologické* 81, 28–58.
- Velínský, F. – Brzobohatá, H. 2008: K pohřebišti kultury bylanské na kolínském předměstí Štáralka. *Archeologie ve středních Čechách* 12, 449–458.
- Zápotocká, M. 1998: *Bestattungsritus des Böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Praha.*

Settlement agglomerations in today's Kolín area, Central Bohemia Rescue excavations along the town by-pass road

In the area of today's Kolín the settlement agglomeration lies in territory that has been monitored over the long term, yet rescue excavations conducted in advance along the I/38 by-pass outside of Kolín still managed to produce a sizeable amount of new discoveries. These excavations took place between 2008 and 2009 and 10 zones, with a surface area of 40 ha, with evidence of repeated settlement and burials from the Neolithic to the early medieval period were gradually examined. A marked and unexpected result is the capturing of four Neolithic rondels, each of which is unique in its own way. The most perfect sample is a rondel with four concentric ditches and four gates, with a maximum diameter of 213 m; another two rondels feature an original gate structure and the fourth rondel on a slope above the Nebovidský stream features a maximum diameter of 260 m. The horseshoe-shaped ground plan of a structure with foundation trenches were unearthed nearby rondels 1 and 2; these have no analogy in the Czech environment and we presume that they represent the last phase of Neolithic settlement. In terms of the post-Neolithic problem, the capturing of ten settlement and five burial components of the Eneolithic period should be emphasised, as well as the possibility of monitoring the Eneolithic sequence from the onset of the Eneolithic period to the Late Eneolithic, the excavation of Bošácká group structures and the capturing of graves from the Bell-Beaker culture together with settlement structures. Five settlement components and four locations with graves are dated to the Bronze Age. We regard as important the processing of an extensive Únětice culture burial ground in area I, an Únětice culture settlement nearby the well known Polepy burial ground and the Štítary phase of the Knovíz culture with eponymous sites. The Early Iron Age is represented by four settlements and a burial ground, which is examined in the Bylany culture settlement context. For this period is unique a ground plan of a structure with a periphery trench in a fenced-in court. The La Tène period is represented by four settlement locations and one grave. The most potential is offered by the possibility of

monitoring the system for utilising locations during the La Tène period. Settlement during the Roman period is evident at three locations, together with a manufacturing area, and in one case we are able to consider a component dating to the Migration period. On distinct positions above Pekelský stream, two early medieval settlements with marked concentrations of storage pits were examined; these may be linked to a specific economic function of these settlements. Both captured burial grounds, with almost twenty graves in total, show traces of the important status of some of the buried individuals. A total of 54 components, dated to the period from the beginning of the Neolithic period to the 10th century, were identified along the by-pass route (*fig. 14*). We could label the territory, which follows the hillock at the Elbe River's bend northwards, as the boundary of a settlement agglomeration with a fluctuating population count. It can be said though, that in some periods – particularly the Neolithic, Eneolithic and the Iron Age – it did serve a central function with the continual use of some locations. The information drawn from the recently concluded excavations is currently undergoing analyses and the results of these will gradually be made public.

English by *David J. Gaul*

*DRAHOMÍRA MALYKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
malykova@arup.cas.cz*

*MONIKA PECINOVSKÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
pecinovska@arup.cas.cz*

*RADKA ŠUMBEROVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., pracoviště Kutná Hora, Hloušecká 609,
CZ-284 01 Kutná Hora; sumberova@arup.cas.cz*

*JANA VEPŘEKOVÁ, Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., Letenská 4, CZ-11801 Praha 1
jankovitz@seznam.cz*